JAMIYAT BARQARORLIGINI TA’MINLASHDA KADRLAR SALOHIYATINI YUKSALTIRISHNING ANDRAGOGIK TAMOYILLARI

Xidirova Malohat Qazaqovna
Guliston davlat pedagogika instituti o‘qituvchisi,
Pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori
Obidaxon Baxodirjonovna Po‘latova
Guliston davlat pedagogika instituti magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada jamiyat barqarorligini ta’minlashning fundamental asosi sifatida kadrlar salohiyatini yuksaltirish masalasi andragogik tamoyillar prizmasidan tahlil qilinadi. Tadqiqotda kattalar ta’limining o‘ziga xos xususiyatlari, xususan, mustaqil ta’lim, hayotiy tajribaga tayanish va muammoli yondashuv kabi tamoyillarning mutaxassislar professional kompetensiyasini oshirishdagi o‘rni ilmiy asoslab beriladi. Muallif kadrlar salohiyatini uzluksiz rivojlantirish jarayonini andragogik modellashtirish orqali jamiyatdagi ijtimoiy-falsafiy va barqaror taraqqiyot ko‘rsatkichlariga erishish mexanizmlarini taklif etadi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, andragogik yondashuv kadrning nafaqat bilim darajasini, balki uning ijtimoiy mas’uliyati va o‘z-o‘zini rivojlantirish motivatsiyasini kuchaytiradi.

Kalit so‘zlar: jamiyat barqarorligi, kadrlar salohiyati, andragogika, kattalar ta’limi, uzluksiz ta’lim, tajribaga tayanish, professional rivojlanish, ijtimoiy mas’uliyat.

Kirish. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ta’kidlaganidek, “Yangi O‘zbekistonni barpo etishda eng muhim omil – bu zamonaviy bilim va kasb-hunarga ega, mustaqil fikrlaydigan, doimiy ravishda o‘z ustida ishlaydigan insonlarni tarbiyalashdir” [1]. Ushbu konseptual g‘oya jamiyat barqarorligini ta’minlashning fundamental asosi sifatida kadrlar salohiyatini uzluksiz yuksaltirib borish zaruratini ko‘rsatadi. Bugungi globallashuv va texnologik transformatsiyalar sharoitida mutaxassislarning bilim va ko‘nikmalarini doimiy yangilab borishi nafaqat iqtisodiy o‘sishni, balki ijtimoiy barqarorlikni ham kafolatlovchi strategik omildir.

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda kadrlar salohiyatini yuksaltirish va kattalar ta’limini samarali tashkil etish masalasi andragogika (Andragogy) tushunchasi bilan chambarchas bog‘liq. Andragogika kattalar ta’limining nazariy va amaliy asoslarini o‘rganadigan fan bo‘lib, u o‘quv jarayonini tashkil etishda mutaxassislarning hayotiy tajribasi, mustaqil o‘rganish ehtiyoji va ichki motivatsiyasiga tayanishni nazarda tutadi. Bu yondashuv an’anaviy pedagogikadan farqli o‘laroq, bo‘lajak va faoliyat ko‘rsatayotgan kadrni ta’lim jarayonining faol subyekti sifatida shakllantiradi hamda kadrlar tayyorlash tizimining samaradorligini oshiradi [2].

Andragogika nazariyasining ilmiy asoslari M. Knowles, E. Holton va R. Swanson kabi olimlar tomonidan tizimlashtirilgan. Ular kattalar o‘quv jarayonida mustaqil qaror qabul qilishga intilishi, o‘z hayotiy tajribasiga tayanishi hamda amaliy muammolarni hal qilishga yo‘naltirilgan yondashuvni afzal ko‘rishini asoslab berganlar [3; 4]. Jamiyatning intellektual salohiyatini oshirishda ushbu tamoyillar kadrlar tayyorlash sifati va ularning ijtimoiy moslashuvchanligini ta’minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu bois, ushbu maqolada andragogikaning asosiy tamoyillari, ularning mazmun-mohiyati hamda kadrlar salohiyatini yuksaltirish orqali jamiyat barqarorligini ta’minlashdagi o‘rni ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

Metodologiya. Mazkur tadqiqotda andragogikaning asosiy tamoyillarini ilmiy jihatdan o‘rganish hamda ularning jamiyat barqarorligini ta’minlash kadrlar salohiyatini yuksaltirishdagi o‘rnini aniqlash maqsadida bir qator ilmiy-tadqiqot metodlaridan foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosini kattalar ta’limi nazariyasi, uzluksiz ta’lim konsepsiyasi hamda inson kapitalini rivojlantirishga oid zamonaviy yondashuvlar tashkil etadi.

Avvalo, ilmiy manbalarni tahlil qilish metodi asosida andragogika nazariyasiga oid ilmiy adabiyotlar, monografiyalar hamda kadrlar tayyorlashga oid normativ-huquqiy hujjatlar o‘rganildi.

Xususan, kattalar ta’limi nazariyasining shakllanishi tahlil qilinib, andragogikaning asosiy tamoyillari professional kompetensiyalarni rivojlantirish nuqtai nazaridan tizimlashtirildi [2].

Tadqiqot davomida tahlil va sintez metodlari orqali turli ilmiy manbalarda keltirilgan nazariy qarashlar o‘zaro solishtirildi. Bu esa andragogikaning asosiy tamoyillarini aniqlash hamda kadrlar malakasini oshirish jarayonida qo‘llash imkoniyatlarini tizimlashtirishga xizmat qildi. Shuningdek, qiyosiy tahlil metodi yordamida an’anaviy pedagogik yondashuv bilan kadrlar salohiyatini yuksaltirishga yo‘naltirilgan andragogik yondashuv o‘rtasidagi farqlar ilmiy jihatdan tahlil qilindi[3].

Bundan tashqari, umumlashtirish va tizimlashtirish metodlari orqali andragogika tamoyillarining ijtimoiy-falsafiy ahamiyati aniqlanib, ularning uzluksiz ta’lim tizimida qo‘llanish imkoniyatlari asoslab berildi. Tadqiqot natijalarini ilmiy jihatdan asoslashda mantiqiy tahlil va ilmiy xulosalash metodlaridan ham foydalanildi [4].

Qo‘llanilgan metodlar tadqiqot muammosini kompleks o‘rganish hamda mutaxassislar salohiyatini yuksaltirish orqali jamiyat barqarorligini ta’minlashning andragogik asoslarini aniqlash imkonini berdi.

Natijalar. Tadqiqot jarayonida andragogikaning asosiy tamoyillari ilmiy manbalar asosida tahlil qilinib, ularning kadrlar salohiyatini yuksaltirishdagi pedagogik ahamiyati aniqlashtirildi. Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatdiki, andragogika nazariyasi kattalar ta’limini tashkil etishda mutaxassislarning shaxsiy tajribasi va ichki motivatsiyasiga tayanishi jamiyatning intellektual barqarorligini ta’minlashda muhim bosqich hisoblanadi.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, andragogikaning muhim tamoyillaridan biri ta’lim oluvchining mustaqilligiga asoslanishdir. Kadrlar o‘quv jarayonida o‘z o‘rganish jarayonini mustaqil boshqarishga intilishi, ularda "lifelong learning" (umrbod ta’lim) ko‘nikmasini shakllantiradi. Bu esa doimiy o‘zgarib turuvchi mehnat bozorida kadrning raqobatbardoshligini va ijtimoiy barqarorligini ta’minlaydi.

Shuningdek, tadqiqot davomida andragogikaning yana bir muhim tamoyili sifatida o‘quvchilarning hayotiy va kasbiy tajribasiga tayanish muhim ahamiyat kasb etishi aniqlandi. Kadrlar salohiyatini oshirishda mavjud tajriba yangi bilimlarni o‘zlashtirish uchun "filtr" vazifasini o‘taydi. Ta’lim jarayonida tajribaga tayanish mutaxassisning professional identifikatsiyasini kuchaytiradi va uni jamiyatdagi ziddiyatli jarayonlarda o‘z pozitsiyasiga ega bo‘lishiga xizmat qiladi.

Tahlil natijalari shuni ko‘rsatdiki, andragogik yondashuvda o‘qitish jarayoni ko‘proq amaliy muammolarni hal qilishga yo‘naltiriladi. Jamiyat barqarorligi uchun kadrlar nafaqat nazariy bilimga, balki real ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni hal qilish ko‘nikmasiga ega bo‘lishi lozim. Shu sababli loyiha metodlari orqali mutaxassislarni o‘qitish ularning jamiyat taraqqiyotidagi faol ishtirokini ta’minlaydi.

Bundan tashqari, tadqiqot natijalari kattalar ta’limida ichki motivatsiya kadrning ma’naviy-axloqiy qiyofasini belgilovchi omil ekanligini ko‘rsatdi. Motivatsiyalangan kadr o‘z kasbiy faoliyatini rivojlantirish orqali nafaqat shaxsiy manfaati, balki davlat va jamiyat oldidagi mas’uliyatini ham anglab yetadi.

Olingan natijalar andragogikaning asosiy tamoyillari zamonaviy kadrlar siyosatini samarali yuritishda muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatadi. Ushbu tamoyillarni qo‘llash mutaxassislarning mustaqil qaror qabul qilish kompetensiyasini rivojlantiradi va pirovardida jamiyatning umumiy barqarorligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Muhokama. Tadqiqot natijalari andragogikaning asosiy tamoyillari zamonaviy ta’lim jarayonini samarali tashkil etishda, ayniqsa kadrlar salohiyatini yuksaltirishda muhim metodologik asos bo‘lib xizmat qilishini ko‘rsatdi. Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni tasdiqlaydiki, kattalar ta’limini tashkil etishda an’anaviy pedagogik yondashuvdan farqli ravishda o‘quvchilarning mustaqil o‘rganish ehtiyoji, hayotiy tajribasi hamda ichki motivatsiyasiga tayanish zarur. Bu esa kadrlar tayyorlash tizimining mazmuni, metodlari va shakllarini zamonaviy jamiyat ehtiyojlaridan kelib chiqib qayta ko‘rib chiqishni talab etadi.

Ilmiy manbalarda qayd etilishicha, andragogik yondashuvning asosiy xususiyati ta’lim oluvchining faol subyekt sifatida ishtirok etishidir. Kattalar (kadrlar) o‘quv jarayonida passiv tinglovchi emas, balki o‘z tajribasi va bilimlariga tayanib faol ishtirok etuvchi shaxs sifatida namoyon bo‘ladi. Bu holat jamiyat barqarorligi uchun muhim bo‘lgan "mas’uliyatli kadr" modelini shakllantiradi. Chunki mustaqil qaror qabul qilishga o‘rgatilgan mutaxassis murakkab ijtimoiy-iqtisodiy vaziyatlarda ham tizimli harakat qila oladi.

Shuningdek, kattalar ta’limining samaradorligi ko‘p jihatdan kasbiy tajribani ta’lim jarayoniga integratsiya qilish bilan bog‘liqdir. Ushbu integratsiya kadrlarga yangi bilimlarni mavjud tajriba bilan bog‘lash, ularni amaliy faoliyatda qo‘llash hamda jamiyat taraqqiyotiga to‘siq bo‘layotgan muammoli vaziyatlarni samarali hal qilish imkonini beradi. Natijada ta’lim jarayoni nafaqat shaxsiy, balki umumijtimoiy manfaatga xizmat qiladi.

Boshqa tomondan, andragogik tamoyillarni joriy etish o‘qituvchi va kadr o‘rtasida hamkorlik, o‘zaro hurmat va faol muloqot muhitini shakllantirishga yordam beradi. Bunday hamkorlik madaniyati jamiyatda ijtimoiy muloqot va barqaror muhitni qaror toptirishning muhim shartidir. An’anaviy “bilim beruvchi” modelidan “yo‘naltiruvchi va maslahat beruvchi” modeliga o‘tish kadrlar salohiyatini yangi bosqichga ko‘taradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, andragogika tamoyillari uzluksiz ta’lim tizimi rivojlanayotgan va jamiyat barqarorligini ta’minlash ustuvor vazifa bo‘lgan hozirgi sharoitda shaxsning kasbiy va ijtimoiy rivojlanishini ta’minlashda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Shu bois, kadrlar malakasini oshirish tizimiga andragogik yondashuvni keng joriy etish zamonaviy O‘zbekiston kadrlar siyosati oldida turgan dolzarb vazifadir.

Xulosa qilib aytganda, andragogika tamoyillari kadrlar salohiyatini yuksaltirishning eng samarali metodologik vositasidir.

1. Birinchidan, kattalar ta’limida mustaqillik va tajribaga tayanish mutaxassisning professional moslashuvchanligini oshiradi.
2. Ikkinchidan, andragogik yondashuv orqali shakllangan kadrlar jamiyatda muammolarni ijodiy va mas’uliyat bilan hal qilish qobiliyatiga ega bo‘ladilar.
3. Uchinchidan, uzluksiz ta’lim jarayoniga ushbu tamoyillarni tatbiq etish jamiyat barqarorligining intellektual kafolatini yaratadi.

Shu sababli, oliy ta’limdan keyingi ta’lim va kadrlar malakasini oshirish muassasalarida andragogik modellarni kengaytirish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Shavkat Mirziyoyev. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: “O‘zbekiston”, 2021.
2. Malcolm Knowles. The Modern Practice of Adult Education: From Pedagogy to Andragogy. – New York: Cambridge Books, 1980.
3. Malcolm Knowles, Elwood F. Holton III, Richard A. Swanson. The Adult Learner: The Definitive Classic in Adult Education and Human Resource Development. – London: Routledge, 2015.
4. Sharan B. Merriam, Laura L. Bierema. Adult Learning: Linking Theory and Practice. – San Francisco: Jossey-Bass, 2014.
5. UNESCO. Rethinking Education: Towards a Global Common Good? – Paris: UNESCO Publishing, 2015.
6. Peter Jarvis. Adult Education and Lifelong Learning: Theory and Practice. – London: Routledge, 2004.
7. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.